

Hoe docenten kunnen bijdragen aan inclusief en toegankelijk onderwijs

Handreiking met tips

Wat werkt voor enkele studenten werkt voor alle studenten

'Als je me vraagt naar de kwaliteiten van een goede docent, dan denk ik gelijk aan een hoogleraar die les gaf toen ik nog aan de universiteit studeerde. Haar colleges hadden een hele duidelijke structuur. Aan het begin toonde zij altijd de inhoudsopgave van het college. Door haar aansprekende voorbeelden en visualisaties werd ik minder gauw afgeleid. Ook sprak zij heel duidelijk en vond ik het prettig dat ze aan het einde altijd een samenvatting gaf. Wat mij ook enorm hielp is dat ze haar presentaties van tevoren beschikbaar stelde.'

Noëlle, student Technische informatica

De kwaliteit van het onderwijs begint bij de docent, aldus minister Bussemaker. Martha Meerman, lector gedifferentieerd HRM bij de Hogeschool van Amsterdam, deed onderzoek naar studiesucces en diversiteit en de rol van docenten. Zij ontdekte dat docenten cruciaal zijn voor het studiesucces van hun studenten. Hun vakinhoudelijke, didactische en pedagogische kwaliteiten geven de doorslag. Mits zij inspelen op de diversiteit van hun studenten en flexibel onderwijs aanbieden.

'Als je niet richt op individuele verschillen tussen studenten, dan is onderwijs weinig effectief', stelt Meerman.

30% van de studenten in het Nederlandse onderwijs heeft een functiebeperking (verder te noemen studenten+). De meest voorkomende functiebeperkingen zijn dyslexie, psychische klachten en chronische ziekten. 10% ondervindt belemmeringen door deze, veelal onzichtbare, functiebeperkingen.

Roelien Bos, docent Engels aan NHL Hogeschool, houdt zich bezig met curriculuminnovatie:

"In mijn onderwijs ga ik uit van het idee: 'what works for few, works for all.' Oftewel, wat voor weinigen werkt, dat werkt eigenlijk voor alle studenten. Het is geen differentiatie achteraf: ik heb een aantal dyslecten en die krijgen meer tijd, nee het is van tevoren bedenken: wie is mijn doelgroep en wat kan ik hen bieden."

Deze handreiking bevat praktische tips voor docenten voor toegankelijk en inclusief onderwijs. Expertisecentrum handicap + studie schreef deze handreiking samen met studenten en docenten uit het hoger onderwijs. Zoals vele docenten streven deze docenten naar kwalitatief hoogwaardig onderwijs en stellen hoge eisen aan zichzelf. Uitgaan van diversiteit in het onderwijs is voor hen essentieel. Tegelijkertijd: wat goed werkt voor enkele studenten, werkt voor alle studenten, is ook hun ervaring. Vaak is het zo dat uiteindelijk alle studenten baat blijken te hebben bij de genoemde tips en niet alleen de studenten+.

De tips betreffen vier verschillende activiteiten:

- 1) College verzorgen en les geven**
- 2) Onderwijsgroepen begeleiden**
- 3) Studenten begeleiden**
- 4) Toetsen en beoordelen**

De tips voor deze activiteiten worden op twee niveaus beschreven:

A) Het ontwerpen en voorbereiden van onderwijs

B) Het uitvoeren van onderwijs

Eerst volgt een algemene tip, daarna wordt deze geconcretiseerd en/of nader toegelicht (voor studenten+).

Naast het geven van onderwijs, heb je als docent een belangrijke rol in het signaleren van belemmeringen die studenten+ ervaren en het doorverwijzen van studenten naar bijvoorbeeld de studentendecaan. Hier gaan we in deze handreiking niet op in. Meer informatie is te vinden op www.handicap-studie.nl.

Diversiteit, inclusief onderwijs en toegankelijkheid

Iedere jongere die wil studeren moet ook kunnen studeren. Kansen bieden in het hoger onderwijs betekent onderwijs dat maximaal toegankelijk is en waar geen onnodige drempels opgeworpen worden. Het betekent inspelen op de toegenomen diversiteit onder studenten. Voor studenten die, vanwege hun functiebeperking, belemmeringen ondervinden, kan het succesvol en tijdig afronden van hun studie extra lastig zijn. Vaak moeten zij harder werken en/of hebben zij een lagere belastbaarheid dan studenten zonder functiebeperking.

Bepaalde belemmeringen hangen samen met specifieke functiebeperkingen, andere komen bij een groot deel van

de studenten met, maar ook zonder, een functiebeperking voor. Denk hierbij aan beperkte concentratie, chronische vermoeidheid, een andere manier van informatieverwerking, moeite met plannen, psychosociale klachten, moeite met groepswork etc. Studenten+ geven aan dat zij de meeste moeite ervaren tijdens het bestuderen van lesmateriaal, het maken en voorbereiden van toetsen, het volgen van colleges en het schrijven van scripties. Uiteindelijk valt een deel van de studenten uit. Anderen lopen flinke studievertraging op. Met kleine aanpassingen in het lesmateriaal, tentamens en werkvormen kunnen docenten veel van deze vertraging en uitval voorkomen.

EXCLUSIEF

INCLUSIEF

De rol van de docent

Roy Erkens doceert Evolutionaire biologie aan de Universiteit Maastricht. Een paar jaar geleden maakt hij de bewuste keuze om te stoppen met het geven van massale hoorcolleges in zijn toenmalige functie. Goed onderwijs geven kon hij niet zonder studenten persoonlijk te kennen, vond hij. Sindsdien is hij verbonden aan het Maastricht Science Programme. Binnen het onderwijs dat hij verzorgt, wordt de student geactiveerd om zelf na te denken over wat hij weet en over wat hij nog moet leren.

Roy: 'Het einddoel is voor iedereen gelijk. Alleen de instap niet. Mijn taak is ervoor te zorgen de cursus zo in te richten dat iedereen op zijn eigen manier kan leren.'

Roy Erkens draagt op deze manier bij aan de toegankelijkheid van het onderwijs. Ook voor studenten+. De eerste stap naar inclusief en toegankelijk onderwijs is erkennen dat er verschillen zijn en deze verschillen waarderen. De volgende stap is deze te betrekken in de relatie met de student en in het onderwijsproces.

'De essentie is wat mij betreft de relatie met de student. Door betrokken te zijn en vertrouwen te hebben in de studenten, door ontmoeting en verbinding. Vanuit de relatie komen studenten met vragen en kun je afstemmen op behoeften van de student. Dit vraagt van elke docent echtheid, aandacht voor het leerproces en welbevinden van de student en voortdurende reflectie. Wij als docenten zijn een belangrijke factor, daarnaast is dat ook het docententeam. Onderlinge afstemming met collega's is van essentieel belang.'

Sabine Reinaardus, docent Social work, Hogeschool Windesheim

Tips: onderwijs ontwerpen en voorbereiden

In de voorbereiding van je onderwijs kun je al veel voor studenten betekenen. Bij het ontwerpen van cursussen denk je na over de inhoud, de leerdoelen, inzet van werkvormen, leermiddelen etc. Wanneer je hierbij uitgaat van diversiteit, maak je andere keuzes. Dit verhoogt de kwaliteit van je onderwijs, voor alle studenten.

1. College verzorgen en lesgeven

- Ken je doelgroep: maak een beschrijving van de studentenpopulatie die zich voor dit vak zou kunnen inschrijven. Houd rekening met mogelijke verschillen.
  - + Weet je bijvoorbeeld welke studenten een functiebeperking hebben en van welke voorzieningen zij gebruik maken?
- Gebruik verschillende soorten instructiemethodes en visuele ondersteuning naast schriftelijke uitleg.
  - + Studenten met dyslexie zijn vaker beelddenkers. Zij verwerken visuele informatie beter en sneller dan enkel talige instructies.
- Neem in het lesmateriaal links en verwijzingen op naar achtergrondinformatie.
  - + Denk hierbij aan notities die de kern benadrukken.
- Zorg ervoor dat de syllabus ruim van tevoren klaar is en wees beschikbaar om de syllabus van te voren door te nemen indien gewenst.
  - + Studenten met dyslexie, of andere studenten die gebruik maken van voorleessoftware, kunnen de opmaak laten aanpassen, voor laten lezen of anderszins bewerken zodat ze goed voorbereid naar het college komen.
- Denk na over hoe je de betrokkenheid van studenten kunt vergroten.
  - + Studenten met AD(H)D kunnen snel afgeleid zijn. Colleges die aansluiten bij hun interesses, het gebruik van humor, afwisseling en het geven van gerichte opdrachten tussentijds, vergroten de motivatie om te leren.

2. Onderwijsgroepen begeleiden

(werkgroepen/zelfstudie/projecten begeleiden)

- Bied structuur in presentaties, opdrachten en achtergrondinformatie.
  - + Voor studenten met autisme kan het behulpzaam zijn wanneer alle zelfstudieopdrachten volgens hetzelfde stramien zijn opgebouwd. Bijvoorbeeld: achtergrond, doel, instructie, product en nabespreking. Aan het ontdekken van de structuur kunnen zij anders veel tijd kwijt zijn.
- Moedig het van elkaar leren aan.
  - + Notities van studenten kun je bijvoorbeeld beschikbaar maken voor iedereen. Sommige studenten, die meer in beelden denken, schrijven hun aantekeningen in een mindmap. Op die manier wordt de inhoud nog een keer op een andere manier aangeboden en het stimuleert de onderlinge betrokkenheid en motivatie.
- Verdeel studiemateriaal in kleine blokken, deze bieden overzicht en ondersteunen de student bij zijn planning.
  - + Voor studenten die moeite hebben om zelf structuur aan te brengen is lesmateriaal met een overzichtelijke lay-out, een heldere structuur, duidelijk taalgebruik, eenduidige instructies, concrete stappenplannen etc. behulpzaam.
- Gebruik digitaal studiemateriaal en zorg ervoor dat lesmateriaal toegankelijk is.
  - + Voor studenten met een visuele of auditieve beperking is dit van belang. Bij toegankelijk materiaal kun je denken aan het gebruik van toegankelijke websites, gebruik maken van video's met ondertiteling en het toevoegen van een beschrijving bij de afbeelding.
- Bied ondersteuning bij het stellen van doelen en prioriteiten.
  - + Een belangrijke executieve functie is plannen. Studenten met AD(H)D en autisme kunnen uitstel-gedrag vertonen omdat ze niet weten hoe te beginnen en hoe een plan te maken.

3. Studenten begeleiden

(individueel, tijdens stage, scriptie en afstuderen)

- Reik studenten cognitieve vaardigheden en leerstrategieën aan en ondersteun bij het versterken van executieve functies indien nodig.

+ Studenten+ hebben soms zwakkere executieve functies als inhibitie, flexibiliteit, plannen en werkgeheugen. Technologische oplossingen, zoals apps, kunnen een bijdrage leveren aan het versterken van deze functies. Zorg geregeld voor gerichte schriftelijke en/of mondelinge feedback. Bied studenten de mogelijkheid om onderdelen van grote opdrachten in te leveren om daar feedback op te krijgen. Dit dwingt studenten tot 'productie,' motiveert hen door tussen-deadlines en levert hen handvatten voor vervolg.

- Denk na over je rol als begeleider. Wat vind je wel/niet tot je taak behoren en over welke kennis, houding en vaardigheden moet je beschikken.

+ 'De meeste docenten doen alsof er niets aan de hand is en ze mijn prothese niet zien. Dat vind ik op zich niet erg, want ik wil er ook niet de aandacht op vestigen. Af en toe vragen hoe het met me gaat en of ik tegen dingen aanloop zou ik wel fijn vinden en zien als teken van betrokkenheid.'

Eva, student huidtherapie

- Stimuleer studenten tijdig naar een stage op zoek te gaan.

+ Voor studenten met bijvoorbeeld lichamelijke of psychische klachten kan het vinden van een geschikte stageplek lastig zijn. Ga uit van de kwaliteiten van studenten, zonder de belemmeringen uit het oog te verliezen. Op tijd nadenken over belemmeringen en oplossingen helpt enorm bij het vinden van een passende plek.

- Zorg voor deelproducten met deadlines.

+ Door het werk op te delen in kleinere blokken, houden studenten meer overzicht en dat werkt vaak motiverend. Voor studenten met concentratieproblemen kan dit heel behulpzaam zijn.

- Organiseer onderlinge uitwisseling tussen studenten. Koppel studenten aan elkaar die tegen dezelfde belemmeringen aan lopen.

+ 'Een belangrijk moment was dat ik bij een studieadviseur zat omdat ik een wiskundig vak weer niet had gehaald. Zij benaderde mij als iemand die het gewoon kon, maar even een andere manier van leren nodig had. Ze raadde me aan om contact op te nemen met een studiegenoot die ook dyscalculie had. Dat was zo'n goede zet! Doordat we van elkaar snaptten wat we fout deden en waarom, voelde ik me niet meer dom. Ook hadden we daarvoor de motivatie om de werkgroepen door te komen, de opgaven te maken en hebben we allebei het tentamen wel gehaald. Dat is echt een tip: benader studenten met wat ze wel kunnen, niet als slachtoffer. Ik heb ook voordelen van mijn dyscalculie en dyslexie. Omdat ik alles uit mijn hoofd heb moeten leren weet ik nog steeds de regels voor spelling, omdat het voor mij niet als vanzelf gaat. Ook heb ik geleerd om mijn eigen strategieën te bedenken en out of the box te denken. Dit helpt me nog steeds!'

Joris, student Biologie

4. Toetsen en beoordelen

- Zorg voor spreiding van tentamens, inleverdata en andere deadlines, ook in combinatie met andere vakken (veel ligt al vast in het toetsbeleid, oefen invloed uit waar mogelijk, dit geldt voor alle tips op het gebied van toetsen en beoordelen).
  - + Een student met autisme besteedt gemiddeld 4,4 uur per week meer aan de studie. Een student met dyslexie investeert 3,5 uur extra per week. Spreiding van deadlines maakt studeren behaphaar, ook voor hen.
- Bied tussentijds formatieve toetsen aan.
  - + Neem een zelftest op per hoofdstuk. Hierdoor kunnen studenten bepalen waar ze staan en zichzelf bijsturen. Het is motiverend en biedt structuur.
- Bied verschillende toetsen aan waarin verschillende soorten vragen worden gebruikt.
  - + Studenten met autisme kunnen zich bijvoorbeeld verliezen in de details van multiple-choice vragen.
- Bied heldere informatie (puntsgewijs en bondig) over het hoe en wat van toetsen.
  - + Denk hierbij aan een document met de leerdoelen, toetsvormen, data en alle andere informatie over de toetsing van de competenties. Dit biedt studenten duidelijkheid en houvast.

Toegankelijk onderwijs bieden, betekent zorgen voor een goed passend aanbod voor alle studenten. Dat vraagt onder andere om een heldere onderwijsvisie, keuzes met betrekking tot het onderwijsaanbod, rijke leeromgevingen, aandacht voor onderwijskwaliteit, oog voor individuen, pedagogisch en didactisch handelen zodat iedere student zijn talenten kan ontwikkelen.

1. College verzorgen en lesgeven

- Presenteer de inhoud van je lessen op verschillende manieren.
  - + Er bestaat niet één optimale manier om informatie aan te bieden, omdat iedere student informatie anders verwerkt (denk aan gesproken woord, tekst, beeld, audio). Wanneer je hier niet op inspeelt, zullen sommige studenten barrières ondervinden.
- Geef aan het begin van elke collegereeks een overzicht met de inhoud van alle colleges.
  - + Wanneer studenten een college moeten missen, weten ze wat daar is behandeld. Dit kan stress (die problemen verergert) voorkomen en is behulpzaam bij het vinden van alternatieven bij een gemist college.
- Stel powerpoints en digitaal materiaal beschikbaar voordat het college begint.
  - + Sommige studenten bereiden het college graag thuis voor. Op die manier kunnen ze zich tijdens het college beter focussen.
- Maak gebruik van weblectures en online colleges (deze worden nog toegankelijker door het gebruik van ondertiteling).
  - + Studenten die bijvoorbeeld vanwege een ziekenhuisopname niet aanwezig kunnen zijn, kunnen op die manier toch de colleges volgen.
- Begin elk college met een overzicht van wat er in het college aan bod komt. Verwijs tijdens dit college terug naar dit overzicht.
  - + Voor veel studenten is deze structuur behulpzaam.

Je kunt dit overzicht ook visualiseren of een vaste plek geven in je presentatie. Daarnaast hebben veel studenten baat bij het benadrukken van belangrijke punten en herhaling.

2. Onderwijsgroepen

(werkgroepen, zelfstudie, projecten begeleiden)

- ❑ Licht opdrachten mondeling toe en wees beschikbaar om deze nader toe te lichten en vragen te beantwoorden.
  - + Wees ook in een later stadium beschikbaar voor vragen en ondersteuning. Sommige studenten missen de flexibiliteit om zich aan nieuwe omstandigheden aan te passen. Het gaat dan om het herzien van plannen wanneer opdrachten mislopen of anders lopen dan verwacht.
- ❑ Begeleid studenten in activiteiten waarin zij moeten samenwerken zodat ze werken als groepen (en niet individueel in groepen).
  - + Voor studenten met autisme kan het heel behulpzaam zijn om concrete informatie aan te reiken over gewenst en verwacht gedrag van studenten.
- ❑ Wees je bewust van de leeromgeving en de mate waarin deze verstoring dan wel bevorderend werkt.
  - + Denk hierbij aan temperatuur, luchtvochtigheid, verlichting, akoestiek, stimulerende omgeving. Voor bijvoorbeeld studenten met longproblemen levert dit niet alleen tijdens de les, maar ook na afloop problemen (vermoeidheid) op.
- ❑ Stimuleer actief gebruik van studiemateriaal.
  - + Door middel van (facultatieve) deeltaoetsen, quizzen, discussies of het laten maken van samenvattingen. Dit kan zowel zelfstandig als in groepen.
- ❑ Stimuleer betrokkenheid op verschillende manieren.
  - + Denk hierbij aan keuzemogelijkheden aanreiken, prikkels reduceren en de vakinhoud zo relevant mogelijk maken.

3. Studenten begeleiden

(individueel contact, tijdens stage, scriptie en afstuderen)

- ❑ Organiseer wekelijkse besprekingen waarbij een klein groepje afstudeerders hun voortgang bespreekt.
  - + In de afstudeerfase wordt veel van studenten gevraagd. Merken dat je niet de enige bent die zaken lastig vindt, tips krijgen van medestudenten en terugkerende vaste bijeenkomsten kunnen behulpzaam zijn.
- ❑ Begeleid studenten in de manier waarop ze over hun belemmeringen praten, wat vertellen ze wel/niet aan medestudenten, docenten, stage-begeleiders etc.
  - + 'Af en toe vond ik het lastig dat studenten met wie ik samenwerkte weinig rekening hielden met mijn beperking. Ik loste dit meestal op door uit te leggen wat ik niet en wel kan en hoe ze me kunnen helpen. Meestal reageerden klasgenoten daar relaxt op.'

Job, student Internationale economie

- ❑ Ondersteun studenten bij het maken van een planning.
  - + 'Omdat ik weet dat ik moeite heb met plannen en structuur aan brengen, heb ik dit meteen aan mijn scriptiebegeleider verteld. Zij heeft een goede manier gevonden om mij te begeleiden.

Ze brengt structuur aan door veel te visualiseren, door bijvoorbeeld een model te maken van de onderzoeksvraag en verschillende theorieën daaraan te koppelen. Ook maken we samen plannen, geeft ze aan welke strategieën ik hiervoor kan gebruiken en heeft ze me een mini-workshop timemanagement gegeven.

Amber, student Sociale Wetenschappen

Tips: onderwijs uitvoeren

□ Bied maatwerk bij stagebegeleiding.

- + Studenten+ krijgen over het algemeen met dezelfde belemmeringen in hun stage te maken als studenten zonder functiebeperking en doen het liefst zo gewoon mogelijk mee. Tegelijkertijd blijkt uit onderzoek dat de zware werkbelasting, de lange werkdag en werkweek en de reis en reistijd van en naar de stageplaats knelpunten zijn. Een groot aantal studenten kampt hierdoor met stress, vermoeidheid en angstgevoelens. Stem dus af op de student, houd regelmatig contact en maak goede afspraken over wat je binnen de begeleiding bieden kunt.

4. Toetsen en beoordelen

□ Sta het gebruik van hulpmiddelen toe bij tentamens.

- + Studenten met dyscalculie kunnen bijvoorbeeld veel baat hebben bij het gebruik van kladpapier (om tussenstappen op te kunnen schrijven), formulebladen (bij statistiek) en/of een rekenmachine.

□ Zorg tijdens tentamens voor een ruime tijdsplanning om de vragen te beantwoorden en op te schrijven

- + Veel studenten met dyslexie ervaren veel stress tijdens het maken van de toets, dit belemmert helder nadenken.

□ Gebruik flexibele en gevarieerde toetsvormen.

- + 'Wat ik waardeer aan het onderwijs hier, is dat de doelen leidend zijn. Deze doelen zijn duidelijk, maar ik word niet gedwongen om bijvoorbeeld hele lange teksten te schrijven met taalfouten waar ik vervolgens op afgerekend wordt. Ik kan mijn grafische, creatieve manier gebruiken om te laten zien dat ik iets beheers. In de hele basisstructuur is al rekening gehouden met wat de meest efficiënte manier is om te bewijzen dat je bekwaam bent in het vak.'

Guido, student Lerarenopleiding Biologie

□ Formuleer je opdrachten en vragen helder, duidelijk en eenduidig passend bij de eindtermen.

- + Studenten begrijpen soms niet wat er van ze wordt gevraagd, om die reden is het ook zinvol om de informatie in je toets op verschillende manieren aan te bieden (in woorden ondersteund met een grafiek, op papier en mondeling toegelicht bijvoorbeeld).

Meer lezen

Naast de tips van studenten en docenten is er gebruik gemaakt van verschillende bronnen:

Boxtel, A. e.a. (2014). Ieder zijn eigen toets. UDL als oplossing voor studenten met een functiebeperking? Examens

Centrum Hoger Onderwijs Informatie (2016), Studeren met een handicap. Gebruikerstoets 2016. De oordelen van studenten met een functiebeperking over hun studie en instelling. Leiden

Dawson, P & Guarde, R (2010). Executieve functies bij kinderen en adolescenten, een praktische gids voor diagnostiek en interventie. Hogrefe, Amsterdam

Documentaire Verschil is de norm, krachtig onderwijs voor een nieuwe generatie

Keizer, J. en Jolles, J.& Jelle Jolles (2015). Elf handige apps voor de student van vandaag. Centrum Brein & Leren, VU Amsterdam

Meyer, A., Rose, D.H., & Gordon, D. (2014) Universal design for learning: Theory and practice, Wakefield MA: CAST

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De waarde(n) van weten, Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025. Den Haag

Mino, J.J. (2004). Planning for Inclusion: Using Universal Instructional Design to Create a Learner-Centered Community College Classroom. Equity & Excellence in Education, 37(2), 154-160

Mitchell, D. (2015). Wat echt werkt. Evidence based strategieën voor het onderwijs. Pica, Huizen

Smith, R.E. & Buchannan, T. (2012). Community Collaboration, Use of Universal Design in the Classroom. Journal of Postsecondary Education and Disability, 25(3), 259 - 265

Van den Broek, A., Muskens, J., Winkels, J. (2013) Studeren met een functiebeperking 2012. De relatie tussen studievoortgang, studieuitval en gebruik van voorzieningen. ResearchNed/ITS Nijmegen in opdracht van Ministerie van OCW

Website www.accessibility.nl

Docenten zijn cruciaal voor het studiesucces van hun studenten. Deze handreiking bevat praktische tips voor docenten voor toegankelijk en inclusief onderwijs. Expertisecentrum handicap + studie schreef deze handreiking samen met studenten en docenten uit het hoger onderwijs. Net als vele andere docenten streven deze docenten naar kwalitatief hoogwaardig onderwijs. Uitgaan van diversiteit is daarbij voor hen essentieel. Tegelijkertijd: wat goed werkt voor enkele studenten, werkt voor alle studenten. Vaak is het zo dat uiteindelijk alle studenten baat blijken te hebben bij de genoemde tips en niet alleen de studenten met een functiebeperking.

Met dank aan alle studenten die hun verhaal vertelden. En met dank aan de docenten die meewerkten aan deze handreiking:

Chantal Boonacker, Universitair Medisch Centrum Utrecht
Hans Nijtmans, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Helmut Boeijen, Fontys Hogescholen
Jacqueline van Laar, coach en gastdocent
Rianne Feijt, Universiteit Leiden
Sabine Reinaardus, Hogeschool Windesheim

expertisecentrum
handicap + studie

bezoekadres
Stationsplein 14
5211 AP 's-Hertogenbosch

postadres
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch

telefoon
+316800783

e-mail
algemeen@handicap-studie.nl

website
www.handicap-studie.nl

Meer weten

Judith Jansen
judith.jansen@handicap-studie.nl
+31654675612

Sietske Sportel
sietske.sportel@handicap-studie.nl
+31610211358